

MEJE IZOLACIJE

Zaključni posvet projekta
Izolirani ljudje in skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem

Kdaj: četrtek, 11. 12. 2025

Kje: ZRC SAZU, Gosposka dvorana Zemljepisnega muzeja GIAM,
Gosposka ulica 16, Ljubljana

Prireditelji: ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje in Geografski inštitut Antona Melika; Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; Inštitut za družbene raziskave Zagreb (IDIZ)

Organizacija srečanja: Dan Podjed, Katarina Polajnar Horvat

Povzetek: Osrednja tema posveta so meje izolacije. Kje se končajo izolirane skupnosti? Kje se začnejo nove povezave? In kakšne so meje in omejitve koncepta izoliranosti, ki smo se mu raziskovalno posvetili v večletnem raziskovalnem projektu? S simpozijem, ki odgovarja na tovrstna vprašanja, skušamo napraviti premik onkraj novejših raziskovalnih izsledkov. V predstavitvah in diskusijah ugotavljamo, kakšna so lahko nova prizadevanja za razumevanje ljudi v izoliranih skupnostih. Spoznati namreč želimo, kako razumejo, čutijo in zaznavajo svoje okolje in stvari, kako zaznavajo in sprejemajo meje lastne izolacije, kako znotraj njih ustvarjajo nove vrednote in pomene, kako se soočajo s svojimi situacijami in kako si zamišljajo svojo prihodnost znotraj meja izolacije in onkraj njih.

Projekt Izolirani ljudje in skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem (ARIS: J6-4610, HRZZ: IPS-2022-02-3741) sta iz proračuna sofinancirali Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) ter Hrvaška znanstvena fundacija (HRZZ).

PROGRAM

9:30–9:35

Dan Podjed

pozdravni nagovor

Meje izolacije: od začetka do konca

9:35 – 10:45

Tatiana Bajuk Senčar

Rajko Muršič

Hrvoje Čargonja

Peter Simonič

Ana Perinić Lewis

predavanja z diskusijo

Ritmi in poti odročnosti

Od puščavništva do izoliranih skupnosti in strukturne atomiziranosti razvitega liberalizma

Budizem in regenerativna izolacija v Žumberku, izoliranem območju Hrvaške

Preoblikovanja otoka Žirje

Otoške izolacije in otoki izolacije

10:45–10:55

odmor

10:55–12:05

Katarina Polajnar Horvat,
Dan Podjed

Miha Kozorog

Filip Škiljan

Jana Žiljak Gršič

Lucija Mihaljević

predavanja z diskusijo

Vloga kulturnih ekosistemskih storitev pri trajnostnem razvoju: primer Soseske zidanice Drašiči kot skupnostne prakse

Koncept *Zwischenraum* in »čutni onkraj« na primeru jugoslovansko-madžarske meje

Izginula naselja na žumberaškem prostoru

Kaj danes pomeni biti izoliran?: antropološko-oblikovalske reinterpretacije izolacije

Vnovično premišljevanje osamljenosti: mediji in komodifikacija digitalne izolacije

12:05–12:15

odmor

12:15–13:25

Špela Ledinek Lozej

Nikolina Hazdovac Bajić

Sandi Abram

Lana Peternel

Dan Podjed

predavanja z diskusijo

Izolacija v Julijskih Alpah

Izolacija kot strategija in izkušnja: religijske identitete na dubrovniško-trebinjski meji

Horizonti deizolacije v avtonomnih prostorih

Od izolacije k krivdi: geneza (potencialnega prihodnjega) ERC projekta Bridging Guilt: Reconstruction of Community Life after Conflict (BRIDGUILT)

Posledice izoliranosti v družbi onkraj dela

13:25–13:30

zaključek posveta

POVZETKI REFERATOV

Tatiana Bajuk Senčar

Ritmi in poti odročnosti

V tem prispevku avtorica obravnava ključna vprašanja, ki so oblikovala njeno raziskovanje sodobnih pojavov izolacije oziroma odročnosti, ki kljub vse višji ravni medsebojne povezanosti v današnjem svetu še vedno vztrajajo in se celo širijo. V svoji etnografski raziskavi v Bohinju je preučevala kompleksen odnos med povezanostjo in odročnostjo v turistični destinaciji, kjer se izmenjujejo obdobja nasičenosti in izolacije, pri tem pa se je osredotočila na ritme in poti mobilnosti. Analizira, kako pogovori o ritmi in poteh mobilnosti v Bohinju in iz njega delujejo kot diskurzivni okvir za razprave o relativnem položaju Bohinja in stopnji njegove povezanosti, izražene v smislu razdalje, prometnih zastojev, sezonskosti in trajnostnega razvoja. Preučevanje ritmov in poti mobilnosti omogoča analizo medsebojnega vpliva različnih izkušenj odročnosti na ravni lokalnega vsakdanjega življenja in obstoječih pogledov na vlogo turizma v lokalnem razvoju.

Rajko Muršič

Od puščavništva do izoliranih skupnosti in strukturne atomiziranosti razvitega liberalizma

Ko se lotimo sistematizacije pojmov izoliranosti, izolacije in osamljenosti, ter s tem povezanih procesov izločanja in samoizločanja, se srečamo s staro antropološko dilemo kulturnega relativizma, ki vztrajno preprečuje kakršnokoli smiselno sistematiko opisovanja vsečloveškega početja, kolikor se ne zmoremo ali nočemo preveč oddaljiti od konkretnih, še posebej posamičnih primerov. Zato je potrebno zastaviti nekaj preprostih vprašanj, k izhajajo iz začudenja, da se nam zdi koncept izolacije sploh kakorkoli samoumeven.

Začenši z razlikovanjem med geografskim pojmovanjem otokov, iz katerih izhaja beseda izolacija, razločevanjem med fizikalnim pojmovanjem izolacije (angl. *insulation*) in družbene izolacije (angl. *isolation*), z dodatkom bioloških »izolatov« ter zmedenim pojmovanjem družbene osamljenosti, v katerem se na arbitraren način mešajo najrazličnejša »znanstvena« pojmovanja izolacije, bo avtor prešel v kritično oceno antropološkega besednjaka, ki v konceptualiziranju izolacije bolj zastira družbene pojave kot jih odstira.

Teoretska kritika pojmovanja »izolacije« in »izoliranosti« bo temeljila ne nekaterih naključno (i)zbranih primerih iz preteklih terenskih izkušenj avtorja in naključne izbire literature, iztekla pa se bo v kritiko samoumevnosti liberalnega pogleda na svet, ki v univerzalnosti svojih postavk vedno znova izpušča, pravzaprav »izolira«, ključne dele človeštva, na katerih delu in delovanju sploh lahko sloni.

Hrvoje Čargonja

Budizem in regenerativna izolacija v Žumberku, izoliranem območju Hrvaške

Na zemljevidu hrvaških obmejnih in marginaliziranih območij le redko najdemo prostor, ki je hkrati tako zapuščen in obenem prežet z nepričakovanimi oblikami duhovnega življenja, kot je Žumberak. Prav iz te napetosti – med praznino in ponovno oživiljenostjo – izhaja eden ključnih vpogledov našega skupnega raziskovanja. V tem demografsko izpraznjenem, a simbolno izjemno živem krajin-skem prostoru delujeta dva budistična centra – tibetanski center Bela Tara v Griču ter chan (zen) center Hartovski vrh v Hartju – katerih različne prakse razkrivajo novo perspektivo regenerativne izolacije. Žumberak, umeščen v zapostavljene in pozabljene prostore, zaznamovane z depopulacijo, zgodovinsko marginalizacijo in tiho praznino, pokaže, kako lahko duhovne skupnosti temeljito preoblikujejo izolirane pokrajine. Center Bela Tara pod vodstvom Zrinke revitalizira zapuščene tradicionalne hiše ter jih napolnjuje z rituali, simboli in skrbjo za lokalno prebivalstvo. Tukaj izolacija postane kreativen vir – prostor, kjer se znova tke skupnost znotraj krajin dolgotrajnega umikanja države. Nasprotno pa chan center v Hartju pod vodstvom Karmen vzpostavlja povsem drugačen odnos do izolacije. Minimalistična arhitektura, poudarjena umaknjenost in meditativna disciplina so predvsem povezane z globalno mrežo praktikantov, medtem ko odnos do lokalnega okolja ostaja distanciran in zadržan. V tem kontekstu se izolacija živi kot tišina, distanca in introspektivni mir, ne pa kot orodje revitalizacije. Primerjava obeh centrov pokaže, da mora razumevanje izolacije zajeti njene kulturne, afektivne in etične dimenzije. Enaki prostorski pogoji lahko ustvarijo povsem različne modele skupnostnega življenja, duhovnosti in odnosa do kraja. Ta uvid projektu ponuja ključno analitično izhodišče: izolacija ni zgolj posledica demografskega zloma ali infrastrukturne zanemarjenosti, temveč dinamično polje kreativnih strategij, duhovnih imaginacij in novih oblik skupnosti v obmejnih, marginaliziranih in dolgotrajno zapostavljenih krajinah.

Peter Simonič

Preoblikovanja otoka Žirje

Raziskava se je osredotočala na otok Žirje v šibeniškem arhipelagu, ki je pogosto označen kot »oddaljen« ali »izoliran«. S primerjalnim vpogledom v zgodovinske plasti avtor pokaže, da je bil otok vedno umeščen v širše politične, gospodarske in kulturne sisteme, kar je vplivalo na lokalne institucije, gospodarstvo, sorodstvene odnose, prostor ipd. Poseben poudarek je na transformacijah skupnostnih oblik organiziranja (dvori, zadruge, posoba) v prehodu iz agrarne v industrijsko in turistično ekonomijo.

Namen prispevka je spodbuditi premislek o otokih kot raziskovalnih laboratorijih družbenih sprememb ob prepletu lokalnih institucij, okoljskih pogojev ter globalnih povezav.

Otoške izolacije in otoki izolacije

Hrvaški otoki, prostorsko razdrobljeni in umeščeni na rob družbenih in ekonomskih tokov, predstavljajo specifične prostore izolacije. V terenskih raziskavah na otokih v okviru projekta ISOLATION smo analizirali, kako različne oblike izolacije oblikujejo izkušnje praznine, ranljivosti in izginjanja med prebivalci depopuliranih otoških skupnosti. Prispevek prinaša pregled večdimenzionalnih plasti te izolacije skozi etnografske vpogled v zapuščena in izginula otoška naselja, infrastrukturne primanjkljaje in čustvene režime, ki okvirjajo vsakdanjik otočanov. V ospredje postavljamo materialne in afektivne manifestacije praznine ter pričevanja zadnjih preostalih prebivalcev – »prič praznine« – katerih dožemanje časa oblikujejo občutki izginjanja in odsotnosti prihodnosti. Analiziramo tri študije primera na otoku Hvaru: Velo Grablje, Malo Grablje in Humac, ter prikazujemo, kako depopulirana in izginula otoška naselja razkrivajo različne strategije soočanja s praznino. V Velem Grblu se revitalizacija opira na močno angažiranost lokalnega društva, ki dokumentira in aktivira tradicijsko dediščino, s čimer ustvarja nekakšno »časovno kapsulo« za prihodnje generacije. Malo Grablje, vas brez stalnih prebivalcev, praznino preoblikuje v turistični vir skozi oblike temnega in izkustvenega turizma. Humac, nekdanje poletno selišče, danes deluje kot sezonsko muzealiziran prostor, ki se simbolno »odpira« in »zapira« obiskovalcem ter ohranja fragmente kolektivnega spomina.

Drugo obliko izolacije obravnavamo skozi primera Žirja in vzhodnega Hvara, kjer pomanjkanje vodovodne infrastrukture ter odvisnost od dostave vode z vodonosci in cisternami oblikujeta vsakdanjik otočanov in njihov čustveni odnos do države. Država se pri tem pojavlja kot ambivalenten akter: hkrati kot vir dolgotrajnega razočaranja in kot ključni nosilec upanja v infrastrukturni poseg in obstoj skupnosti.

V vseh raziskovanih kontekstih opažamo »čustveno ekonomijo krivde«, v kateri izjave, kot je »nismo naredili dovolj«, delujejo kot politični instrument. Krivda se pri tem pojavlja kot afektivni kapital, skozi katerega se artikulirajo zahteve do države, oblikuje kolektivna ranljivost in konstruira moralni subjekt otoka. Analiza pokaže, da otoška izolacija presega lokalni kontekst ter nakazuje širše vzorce marginalizacije perifernih in podeželskih skupnosti.

Katarina Polajnar Horvat, Dan Podjed

Vloga kulturnih ekosistemskih storitev pri trajnostnem razvoju: primer Soseske zidanice Drašiči kot skupnostne prakse

Soseska zidanica Drašiči z vinogradi predstavlja pomemben segment tamkajšnje pokrajine. S svojim delovanjem zagotavlja raznolike ekosistemske storitve, tako za človeka, kot tudi za okolje. Med njimi so izrednega pomena kulturne ekosistemske storitve, ki predstavljajo nematerialne koristi, ki jih človek prejema iz ekosistemov in so nepogrešljive za dobrobit skupnosti, prav tako pa neposredno vplivajo na kakovost življenja. Soseska zidanica skupaj z vinogradi predstavlja skupnostno prakso za medsebojno pomoč med člani v obliki vinske banke. Namen naše raziskave je bil ugotoviti, kako izbrane kulturne ekosistemske storitve prispevajo k ohranjanju kulturne dediščine, socialne kohezije in sonaravnega razvoja. S pomočjo kvalitativnih in kvantitativnih metod smo ocenjevali 4 kulturne ekosistemske storitve soseske in sicer, njen vpliv na fizično rabo pokrajine, njeno estetsko vrednost, kulturno identiteto in njeno vlogo pri ohranjanju dediščine za prihodnje generacije. Rezultati so pokazali, da soseska zidanica predstavlja pomembno vlogo pri

zagotavljanju rekreacijskega in turistične potenciala, prav tako kljub zmanjševanju članov v soseski, pomembno prispeva h krepitvi družbene kohezije ter predstavlja pomemben simbolni element Drašičev. Izzive predstavljajo demografske spremembe, predvsem upad mlade generacije in njihovo zanimanje za vključevanje v skupnostno prakso. Za prihodnji razvoj oziroma obstoj soseske je ključno medgeneracijsko sodelovanje in promocija edinstvene prakse v javnosti.

Miha Kozorog

Koncept *Zwischenraum* in »čutni onkraj« na primeru jugoslovansko-madžarske meje

Prispevek temelji na etnografski raziskavi spominov lokalnih prebivalcev na izbrani odsek meje med Jugoslavijo in Madžarsko iz časa hladne vojne. Obravnavana meja je primer fizične izolacije prostora, saj je njena materialna opremljenost služila prekinitvi mobilnosti med dvema državama in stikov med prebivalci obmejnih krajev. Toda informacije so čezmejno potovale kljub izolaciji, in sicer (tudi) prek čutnega zaznavanja prostora onkraj mejne črte. Prispevek pokaže, kako so čuti v lokalnem okolju meje igrali pomembno vlogo pri dojemanju in oblikovanju predstav o prostoru za mejo, za kar je predlagan koncept »čutnega onkraja«. Poleg tega prispevek gradi na konceptu *Zwischenraum* (vmesni prostor), ki ga je antropologinja Daphne Berdahl predlagala za analiziranje zaprtih in nadzorovanih mej. Čutni onkraj in *Zwischenraum* sta pomagala lokalnim prebivalcem v preučevanem obmejnem območju, da so se spoprijeli z omejitvami možnega v prisotnosti meje.

Filip Škiljan

Izginula naselja na žumberaškem prostoru

V evropskih perifernih ruralnih prostorih le redko najdemo krajino, ki je hkrati tako izpraznjena in obenem analitično izjemno pomenljiva, kot je Žumberak. Ta obmejna in marginalizirana krajina, oblikovana skozi dolgo zgodovinsko trajanje, emigracijske tokove in politične preobrazbe, ponuja edinstven vpogled v načine, kako se izolacija proizvaja, živi in pripoveduje. V 20. stoletju Žumberak doživlja močno izseljevanje v Evropo in Severno Ameriko, po drugi svetovni vojni pa se depopulacija še pospeši do te mere, da številna naselja – zlasti na zahodnem območju okoli Radatovića – skoraj popolnoma izginejo. Danes velja Žumberak za enega najznačilnejših demografsko izpraznjenih prostorov Hrvaške. Po razpadu nekdanje države območje ostaja infrastrukturno zanemarjeno in politično marginalizirano: čeprav je zgodovinsko in vsakdanje usmerjeno proti slovenskim naseljem v Beli krajini, slaba povezanost z Ozljem ter nova državna meja dodatno poudarjata izoliranost. Dolgotrajno umikanje države in odsotnost razvojnih politik spreminjata Žumberak v enega paradigmat-skih krajin dolgotrajnega umika države, kar vodi do opuščanja naselij, kot so Cvetišće, Gudalji, Malinci, Jezernice, Popovići, Kunčani in Kamenci. Ti kraji postajajo zapostavljeni in pozabljeni prostori, redko prepoznani v institucionalnih strategijah, a globoko prisotni v izkušnjah lokalnega prebivalstva in potomcev izseljencev. V tem raziskovanju se Žumberak obravnava kot ključna etnografska pozicija za razumevanje izolacije ne kot zgolj geografske oddaljenosti, temveč kot zgodovinsko proizvedenega, politično oblikovanega in kulturno doživetega fenomena. Državne meje, demografske praznine in infrastrukturna zanemarjenost ustvarjajo zapletene oblike družbene in simbolne izolacije, ki preoblikujejo mobilnost, pripadanje in

vsakdanje življenje. V tem smislu Žumberak ni le marginalizirana regija, temveč dragocen primer izolacijske krajine sodobne Evrope – prostora, v katerem je mogoče jasno videti, kako se izolacija oblikuje skozi zgodovino, institucije, čustva in materialne ruševine. Predavanje poudarja, da Žumberak ni zgolj prostor »demografskega zloma«, temveč evropska periferna regija, ki odpira nova antropološka vprašanja o marginalnosti, praznini (emptiness) in dolgoročnih posledicah sociopolitične zanemarjenosti. S tem Žumberak postane analitični most, ki povezuje različne dimenzije izolacije in ponuja dragocene vpogled v to, kako se skupnosti prilagajajo, preobražajo in vztrajajo na robovih države in Evrope.

Jana Žiljak Gršić

Kaj danes pomeni biti izoliran?: antropološko-oblikovalske reinterpretacije izolacije

V času, ko so periferni in demografsko izpraznjeni prostori, pa tudi digitalne krajine, vse bolj zaznamovani z občutljivimi pojavi družbene distanciranosti, postaja vizualna kultura ključen medij za razmislek o izolaciji. Predstavljeni prispevek je rezultat sodelovanja študentov Informacijskega oblikovanja na Tehniški visoki šoli v Zagrebu in njihovih mentorjev, v katerem je bila vizualna ustvarjalnost usmerjena v družbeno angažiranost ter raziskovanje sodobnih oblik osamljenosti, izključenosti in pozabljenosti. Študentska dela s področja 2D in 3D oblikovanja – nastala v okviru predmetov Grafično oblikovanje, Oblikovalski praktikum, Oblikovanje digitalnih produktov, Inovacije v informatiki, Digitalna antropologija in Projektiranje inovacij – raziskujejo dizajn kot izrazno sredstvo, sposobno senzibilizirati javnost za družbene potrebe ter odpreti prostor za nove oblike vizualnega mišljenja. Ključni izziv je bil zasnovati rešitve, ki lahko konkretno prispevajo skupnosti, s čimer se dizajn uveljavlja kot orodje družbene odgovornosti in etične imaginacije. Osrednja tema razstave in raziskave je izolacija, razumljena kot večpomenski analitični koncept, ki presega preproste definicije in vstopa v polja estetike, čustev in kulturnih pomenov. Primerjava študentskih del in antropoloških uvidov pokaže, da izolacija postaja interdisciplinaren izziv – fenomen, ki zahteva imaginacijo, vizualno interpretacijo in odprtost do nevidnih dimenzij vsakdanjika. Izolacija v predstavljenih delih zajema zapuščene in pozabljene prostore, prikrita kolektivna in individualna izkušnja, afektivne krajine in kulturne narative, obenem pa odraža tudi širše politične, ekonomske, tehnološke in podnebne transformacije. Prispevek zagovarja tezo, da je izolacija vse bolj prisoten element sodobnega življenja, ki se oblikuje mnogo prej, preden ga posamezniki zavestno prepoznajo – kot odraz soočanja s preteklostjo, materialnim in duhovnim izročilom, kulturnimi razlikami in globalnimi neenakostmi. Izolacija tako postane prostor srečevanja družboslovja, humanistike in umetnosti, prostor, ki zahteva tako znanstveno natančnost kot kreativno imaginacijo. Kljub rastoči zavesti o njeni prisotnosti smo šele na začetku razumevanja njenih dolgoročnih posledic. Zato prispevek poziva k nadaljnjim interdisciplinarnim raziskavam, ki lahko osvetlijo, kako vizualni in afektivni jeziki pomagajo videti, občutiti in misliti izolacijo na nove načine.

Lucija Mihaljević

Vnovično preišljevanje osamljenosti: mediji in komodifikacija digitalne izolacije

Predavanje prinaša novo perspektivo razumevanja izolacije z analizo digitalne osamljenosti kot kulturno in simbolno oblikovanega izkustva. V sodobnih medijskih okoljih osamljenosti ni več mogoče pojmovati kot individualnega čustvenega primanjkljaja, temveč kot družbeno kodirano in algoritmično posredovano identitetno pozicijo. S kombinacijo fenomenološke interpretacije, vizualne etnografije in medijske analize – ob vključitvi primerov iz filma (Her, Nomadland), televizijskih narativov (Black Mirror), družbenih omrežij (Instagram, TikTok) in aplikacij za duševno zdravje – predavanje pokaže, kako digitalna osama pridobiva funkcijo kulturnega kapitala, čustvene kompetence in samoregulacije. Ta uvid odpira novo dimenzijo za naš projekt Izolirani ljudje in skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem, saj digitalna osamljenost potrjuje, da izolacija ni izključno fizična ali teritorialna. Nasprotno, digitalni prostori proizvajajo dinamične režime prisotnosti, ki preoblikujejo emocionalne ekonomije in načine pripadanja prav tako močno kot obmejni, depopulirani ali družbeno marginalizirani prostori, ki jih raziskujemo na terenu. Digitalna izolacija tako deluje kot vzporeden, a neločljiv fenomen fizične izolacije: oboje ustvarja nove simbolne vrednosti, nove oblike subjektivnosti in nove načine bivanja skupaj – ali narazen. Predavanje zagovarja tezo, da je osamljenost v digitalni kulturi pravzaprav kulturno legitimirana oblika prisotnosti, ne pa umika iz družbenosti. Čustva, podobe in algoritmični vzorci skupaj konstruirajo nove identitetne registre, v katerih se osama komodificira, estetizira in kroži kot družbeno prepoznaven življenjski slog. S tem se v okviru projekta odpira nova perspektiva: razumevanje izolacije skozi preplet fizičnih in digitalnih režimov, ki skupaj oblikujejo sodobne emocionalne krajine in nove oblike pripadanja.

Špela Ledinek Lozej

Izolacija v Julijskih Alpah

V predavanju bodo naslovljene izolacije, samota in osamljenost v Julijskih Alpah. Na podlagi izkušenj pastirjev, majerc in sirarjev bomo razkrivali kompleksno dinamiko družbenih in družinskih odnosov v planinah. Življenje v odročnih krajih ne pomeni nujno izolacije; le-ta je namreč bolj kot s topografijo povezana z občutenjem družbene vpetosti. Sledeč Safetu HadžiMuhamedoviću (2021) bo predstavljeno, da je iste časovne, prostorske in kulturne okoliščine moč doživljati kot neprostovoljno in negativno osamljenost ali kot prostovoljno in pozitivno samoto; meje med prostovoljno samoto in neprostovoljno osamljenostjo pa so pogosto zabrisane.

Nikolina Hazdovac Bajić

Izolacija kot strategija in izkušnja: religijske identitete na dubrovniško-trebinjski meji

Na dubrovniško-trebinjski meji, kjer se stoletni vzorci sobivanja, razmejitve in obmejne odvisnosti srečujejo s travmami nedavne vojne, se izolacija razkriva kot večplastni in globoko ukoreninjeni proces. Ta etnografska študija pokaže, kako Srbska pravoslavna cerkev (SPC) v dveh prostorsko bližnjih, vendar zgodovinsko, politično in emocionalno divergentnih mestih proizvaja različne oblike religijske rezilientnosti – oblike, ki hkrati odsevajo tradicionalne modele obmejnega življenja in globoke razpoke, nastale zaradi

vojne. Meja med Dubrovnikom in Trebinjem deluje kot ambivalenten prostor: formalno trdna, toda v vsakdanji praksi porozna; politično določujoča, a življenjsko premostljiva. V Dubrovniku, kjer je SPC majhna in simbolno ranljiva skupnost, se razvija tiha, ekumensko usmerjena rezilientnost, ki neguje sobivanje in občutljiv kontinuitet v senci vojnega spomina. V Trebinju, kjer SPC nastopa kot večinska institucija, pa rezilientnost prevzema monumentalne in etno-nacionalno zaznamovane oblike, utelešene v sakralni arhitekturi in ritualiziranih narativih kolektivnega spomina. Raziskava razkriva – in s tem odpira novo perspektivo razumevanja izolacije v okviru našega projekta – da se izolacija na tej meji oblikuje dvojno: kot tradicionalna obmejna izoliranost, ukoreninjena v zgodovinskih ritmih mobilnosti in perifernosti, ter kot vojno proizvedena simbolna izolacija, vidna v narativih spomina, institucionalnih strategijah in emocionalnih zemljevidih skupnosti. Izolacija zato ni reducirana na demografijo ali geografijo. Proizvaja se skozi režime pripadanja, institucionalne geste, različno upravljanje spomina in vsakdanje rituale, ki določajo, kdo pripada, kdo je »drugi«, in kdo ostaja vmes. Religijska rezilientnost tako postane mehanizem upravljanja izolacije: v Dubrovniku s tihim premoščanjem meja, v Trebinju z njihovim simbolnim utrjevanjem. Ta primerjalna analiza pokaže, da izolacija v obmejnih skupnostih ni statična kategorija, temveč dinamična praksa, ki se nenehno na novo proizvaja, potrjuje in preobraža na stičišču politike, zgodovine in emocionalnih krajin. S tem se odpira nov analitični okvir za razumevanje izolacije kot večplastnega fenomena in ključnega procesa pri preučevanju vsakdanjega življenja na postkonfliktnih mejah.

Sandi Abram

Horizonti deizolacije v avtonomnih prostorih

Prispevek na osnovi etnografskega raziskovanja oriše različna dejanja »deizolacije« v različnih avtonomnih prostorih Ljubljane od pandemije koronavirusa naprej. Deizolacijo lahko v tem kontekstu pojmuje kot proces, sestavljen iz mnoštva dejanj skrbi in skupninjenja (commoning), s katerimi skušajo skupnosti v avtonomnih prostorih in onkraj njih od spodaj navzgor graditi družbene prostore ter skrbstveno infrastrukturo. Sledeč Maaroufi in Schwiertz (2025) takšna »socializacija« hkrati kolektivizira družbene probleme, prostore in vire v majhnem obsegu ter se tudi postavlja po robu neoliberalni privatizaciji in individualizaciji – je način preloma z izolacijo. Prispevek empirično prikaže več dejanj deizolacije, in sicer skupnostno kuhanje, grafitiranje in skvotiranje nasploh.

Lana Peternel

Od izolacije k krivdi: geneza (potencialnega prihodnjega) ERC projekta Bridging Guilt: Reconstruction of Community Life after Conflict (BRIDGUILT)

Projekt Bridging Guilt: Reconstruction of Community Life after Conflict (BRIDGUILT) je nastal iz večletnega raziskovanja, izvedenega v okviru projekta Izolirani ljudje in skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem, v katerem je bila izolacija analizirana kot večpomenski, zgodovinsko proizveden in kulturno oblikovan fenomen. Terensko delo je pokazalo, da se izolacija nikoli ne izraža le prostorsko – skozi depopulacijo, meje ali teritorialne praznine – temveč se enako močno manifestira afektivno, skozi tišino, nelagodje, prekinjene odnose, čustvene umike in neizgovorjene zgodovine. Ta ključni uvid je odprl novo raziskovalno vprašanje, ki je postalo temelj potencialnega ERC projekta: kakšna je vloga krivde pri oblikovanju, vzdrževanju ali premoščanju različnih oblik izolacije? Iz tega teoretskega

premika se je razvil projekt BRIDGUILT, ki krivdo – individualno, kolektivno in institucionalno – obravnava kot osrednji afektivni mehanizem postkonfliktnih družb nekdanje Jugoslavije. Projekt izhaja iz spoznanja, da je izolacija pogosto posledica nerazrešenih emocionalnih in moralnih napetosti, ne pa zgolj demografskih ali infrastrukturnih dejavnikov. BRIDGUILT zato raziskuje, kako krivda lahko: 1) pogloblja družbene razpoke in afektivne pregrade, 2) vzdržuje tihe ali odkrite delitve ter hkrati 3) spodbuja ustvarjanje mostov, transformativnih oblik bližine in novih konfiguracij skupnosti. Projekt se osredotoča na situacije, v katerih se krivda pregovarja, redistribuira in preoblikuje – v družinskih pogovorih, sodnih procesih, medijskih reprezentacijah, javnih razpravah in lokalnih komemoracijah. Analizira se prepletenost prostorske izolacije (depopulacija, meje, periferni položaji) ter čustvene izolacije (tišina, nelagodje, strah, neizgovorjena preteklost), pri čemer nastajajo kompleksni vzorci družbenega srečevanja, razmejitve in moralne pozicioniranosti. V tem smislu projekt Bridging Guilt predstavlja logično, konceptualno nujno in epistemološko inovativno nadaljevanje predhodnega projekta: medtem ko je Izolirani ljudje in skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem razkrival strukture in materialne manifestacije izolacije, BRIDGUILT prodira v njene afektivne korenine in raziskuje možnosti njenega premoščanja. Projekt tako odpira nov interpretativni okvir za razumevanje postkonfliktnih družb, v katerih krivda ni le breme preteklosti, temveč dinamičen dejavnik, ki oblikuje prihodnje odnose, možnosti sprave in načine skupnostnega življenja.

Dan Podjed

Posledice izoliranosti v družbi onkraj dela

Po napovedih različnih analitskih organizacij, na primer OECD, Unesca, Svetovnega gospodarskega foruma in podjetja McKinsey, bo do leta 2030 od 10 do 30 odstotkov služb postalo odvečnih zaradi avtomatizacije, robotizacije in umetne inteligence. Ta referat skuša tovrstne prognoze postaviti v okvir raziskav o izoliranih ljudeh in skupnostih ter jih osmisliti z vidika t. i. epidemije osamljenosti, na katero opozarjajo mednarodne zdravstvene institucije.

Kaj pomeni morebitna množična brezposelnost – in morebitna »brezdelnost« – za Slovenijo, Evropsko unijo in svet? Kakšne so izkušnje ljudi in skupnosti, ki so tovrstne situacije že doživeli? Kako lahko njihove izkušnje uporabimo za razumevanje prihodnosti in snovanje rešitev, ki bodo pomagale olajšati (morebitni) prehod v družbo onkraj dela? Avtor prispevka se posveti tovrstnim vprašanjem in skuša predstaviti smisle in nesmisle dela in izolacije ter ju predstaviti kot sorodna termina, povezana z alienacijo in atomizacijo skupnosti.

PRILOGA:

POVZETKI HRVAŠKIH AVTORIC IN AVTORJEV V IZVIRNEM JEZIKU

Hrvoje Čargonja

Budizam i regenerirajuća izolacija u Žumberku, izoliranom području Hrvatske

Na karti hrvatskih graničnih i marginaliziranih krajeva rijetko postoji prostor koji istodobno izgleda toliko napušteno, a ipak pulsira neočekivanim oblicima duhovnog života kao što je Žumberak. Upravo iz te napetosti – između praznine i ponovne ispunjenosti – izrasta jedan od ključnih uvida našeg zajedničkog istraživanja. U ovom demografski opustošenom, ali simbolički iznimno živom krajoliku pojavljuju se dva budistička centra – tibetski centar Bijela Tara u Griču i chan (zen) centar Hartovski vrh u Hartju – čije divergentne prakse otkrivaju novu perspektivu na ono što nazivamo regenerirajućom izolacijom. Smješten u zapostavljenim i zaboravljenim prostorima obilježenima depopulacijom, povijesnom marginalizacijom i tihom prazninom, Žumberak nam pokazuje kako duhovne zajednice mogu iz temelja preoblikovati izolirane prostore. Centar Bijela Tara, pod vodstvom Zrinke, revitalizira napuštene tradicijske kuće i ispunjava ih ritualima, simbolima i brigom za lokalno stanovništvo. Ovdje izolacija postaje kreativni resurs – mjesto gdje se ponovno tka zajednica unutar krajobraza dugotrajnog povlačenja države. Nasuprot tome, chan centar u Hartju, koji vodi Karmen, uspostavlja posve drugačiji odnos prema izolaciji. Minimalistička arhitektura, naglašeno povlačenje i meditativna disciplina povezani su prvenstveno s globalnom mrežom praktikanata, dok odnos prema lokalnosti ostaje distanciran i suzdržan. U ovom kontekstu izolacija se živi kao tišina, distanca i introspektivni mir, a ne kao alat revitalizacije. Usporedba dvaju centara pokazuje da razumijevanje izolacije mora obuhvatiti njezine kulturne, afektivne i etičke dimenzije. Isti prostorni uvjeti mogu generirati posve različite modele zajedničkog života, duhovnosti i odnosa prema mjestu. Ovim uvidom naš projekt dobiva završnu analitičku točku: izolacija nije samo posljedica demografskog sloma ni infrastrukturne zapuštenosti, nego dinamično polje kreativnih strategija, duhovnih imaginacija i novih oblika zajednice u graničnim, marginaliziranim i dugo zapostavljenim krajobrazima.

Ana Perinić Lewis

Otočne izolacije i otoci izolacije

Hrvatski otoci, prostorno fragmentirani i smješteni na rubu društvenih i ekonomskih tokova, predstavljaju specifične prostore izolacije. U terenskim istraživanjima na otocima u projektu ISOLATION analizirali smo kako različiti oblici izolacije oblikuju iskustva praznine, ranjivosti i nestajanja među stanovnicima depopuliranih otočnih zajednica. Izlaganje donosi pregled višedimenzionalnih slojeva te izolacije kroz etnografske uvide u zapuštena i nestala otočna naselja, infrastrukturne manjkavosti i emocionalne režime koji uokviruju svakodnevicu otočana. U fokus stavljamo materijalne i afektivne manifestacije praznine te svjedočanstva posljednjih preostalih stanovnika – „svjedoka praznine“ – čija se percepcija vremena oblikuje osjećajem nestajanja i odsutnosti budućnosti. Analiziramo tri studije slučaja na otoku Hvaru: Velo Grablje, Malo Grablje i Humac prikazujemo kako depopulirana i nestala otočna naselja pokazuju različite strategije suočavanja s prazninom. U Velom Grablju revitalizacija se temelji na snažnom angažmanu lokalne udruge koja dokumentira i aktivira tradicijsku baštinu, stvarajući svojevrsnu „vremensku kapsulu“ za buduće

generacije. Malo Grablje, selo bez stalnih stanovnika, prazninu pretvara u turistički resurs kroz oblike mračnog i iskustvenog turizma. Humac, nekadašnje ljetno selište, danas funkcionira kao sezonski muzealizirani prostor koji se simbolički „otvara“ i „zatvara“ posjetiteljima, čuvajući fragmente kolektivne memorije.

Drugi oblik izolacije sagledavamo kroz primjere Žirja i istočnog Hvara, gdje nedostaci vodoopskrbne infrastrukture te ovisnost o dostavi vode vodonoscima i cisternama oblikuju svakodnevicu otočana i njihov emocionalni odnos prema državi. Država se pritom pojavljuje kao ambivalentan akter: istodobno izvor dugotrajnog razočaranja i ključni nositelj nade u infrastrukturnu intervenciju i opstanak zajednice.

U svim istraživanim kontekstima uočavamo „emocionalnu ekonomiju krivnje“, u kojoj izjave poput „nismo učinili dovoljno“ djeluju kao politički instrument. Krivnja se pritom pojavljuje kao afektivni kapital kroz koji se artikuliraju zahtjevi prema državi, oblikuje kolektivna ranjivost i konstruira moralni subjekt otoka. Analiza pokazuje da otočna izolacija nadilazi lokalni kontekst te upućuje na šire obrasce marginalizacije perifernih i ruralnih zajednica.

Filip Škiljan

Nestala naselja na žumberačkom prostoru

U europskim perifernim ruralnim prostorima rijetko postoji pejzaž toliko ispražnjen, a istodobno toliko analitički smislen kao Žumberak. Ovaj granični i marginalizirani krajolik, oblikovan dugim povijesnim trajanjem, emigracijama i političkim preobrazbama, pruža jedinstven uvid u načine na koje se izolacija proizvodi, živi i pripovijeda. Tijekom 20. stoljeća Žumberak doživljava snažnu emigraciju prema Europi i Sjevernoj Americi, dok se nakon Drugog svjetskog rata depopulacija ubrzava do te mjere da brojna naselja – osobito u zapadnom dijelu oko Radatovića – gotovo potpuno nestaju. Danas se Žumberak ubraja među najtipičnije demografski ispražnjene prostore Hrvatske. Nakon raspada zajedničke države prostor ostaje infrastrukturno zanemaren i politički marginaliziran: iako je povijesno i svakodnevno upućen na slovenska naselja u Beloj krajini, slaba povezanost s Ozljem i nova državna granica dodatno naglašavaju izoliranost. Dugotrajno povlačenje države i odsutnost razvojnih politika pretvaraju Žumberak u jedan od paradigmatičkih krajobrazu dugotrajnog povlačenja države, što dovodi do gašenja sela poput Cvetišća, Gudalja, Malinaca, Jezernica, Popovića, Kunčana i Kamenca. Ovi prostori postaju zapostavljeni i zaboravljeni prostori, rijetko vidljivi u institucionalnim strategijama, ali duboko prisutni u iskustvima lokalnog stanovništva i potomaka emigranata. U ovom istraživanju Žumberak se promišlja kao ključna etnografska pozicija za razumijevanje izolacije ne kao geografske udaljenosti, već kao povijesno proizvedenog, politički oblikovanog i kulturno doživljenog fenomena. Državne granice, demografske praznine i infrastrukturna zapuštenost generiraju složene oblike društvene i simboličke izolacije koji transformiraju mobilnost, pripadanje i svakodnevni život. U tom smislu Žumberak ne predstavlja samo marginaliziranu regiju, nego vrijedan primjer izolacijskog krajolika suvremene Europe – pejzaža u kojem se vidi kako se izolacija oblikuje kroz povijest, institucije, emocije i materijalne ruševine. Izlaganje naglašava da Žumberak nije tek prostor “demografskog sloma”, nego i europska periferna regija koja otvara nova antropološka pitanja o marginalnosti, emptiness-u i dugoročnim posljedicama socio-političke zanemarenosti. Time Žumberak postaje analitički most koji spaja različite dimenzije izolacije i nudi dragocjene uvide u to kako se zajednice prilagođavaju, transformiraju i opstaju na rubovima države i Europe.

Jana Žiljak Gršić

Što danas znači biti izoliran?: antropološko-dizajnerske reinterpretacije izolacije

U vremenu u kojem su periferni i demografski ispražnjeni prostori, ali i digitalni krajolici, sve više obilježeni osjetljivim pojavama društvene distanciranosti, vizualna kultura postaje ključni medij za promišljanje izolacije. Ovaj rad predstavlja rezultat suradnje studenata Informatičkog dizajna Tehničkog veleučilišta u Zagrebu i njihovih mentora, u kojoj je vizualna kreativnost usmjerena prema društvenoj angažiranosti i istraživanju suvremenih oblika osamljenosti, isključenosti i zaboravljenosti. Studentski radovi iz područja 2D i 3D dizajna – nastali u okviru kolegija Grafički dizajn, Dizajn praktikum, Dizajn digitalnih proizvoda, Inovacije u informatici, Digitalna antropologija i Projektiranje inovacija – istražuju dizajn kao izražajno sredstvo sposobno senzibilizirati javnost za društvene potrebe i otvoriti prostor za nove oblike vizualnog mišljenja. Glavni izazov bio je osmisliti rješenja koja mogu konkretno doprinijeti zajednici, čime se dizajn afirmira kao alat društvene odgovornosti i etičke imaginacije. Tematsko središte izložbe i istraživanja jest izolacija, razumljena kao višeznačan analitički koncept koji nadilazi jednostavne definicije i ulazi u područja estetike, emocija i kulturnih značenja. Usporedba studentskih radova i antropoloških uvida pokazuje kako izolacija postaje interdisciplinarni izazov – fenomen koji zahtijeva imaginaciju, vizualnu interpretaciju i otvorenost prema nevidljivim dimenzijama svakodnevice. Izolacija u ovim radovima obuhvaća napuštene i zaboravljene prostore, prikrivene kolektivne i individualne doživljaje, afektivne pejzaže i kulturne narative, ali istodobno odražava i šire političke, ekonomske, tehnološke i klimatske transformacije. Rad tvrdi da je izolacija sve prisutniji element suvremenog života, koji se oblikuje mnogo prije nego što ga pojedinci svjesno prepoznaju – kao odraz suočavanja s prošlošću, materijalnim i duhovnim nasljeđem, kulturnim razlikama i globalnim nejednakostima. U tom smislu izolacija postaje prostor susreta društvenih znanosti, humanistike i umjetnosti, prostor koji traži i znanstvenu preciznost i kreativnu imaginaciju. Unatoč rastućoj svijesti o njezinoj prisutnosti, tek smo na početku razumijevanja njezinih dugoročnih posljedica. Ovaj rad zato poziva na daljnja interdisciplinarna istraživanja koja mogu rasvijetliti kako vizualni i afektivni jezici pomažu da izolaciju vidimo, osjetimo i promišljamo na nove načine.

Lucija Mihaljević

Ponovno promišljanje osamljenosti: mediji i komodifikacija digitalne izolacije

Izlaganje donosi novu perspektivu na izolaciju kroz analizu digitalne osamljenosti kao kulturno i simbolički oblikovanog iskustva. U suvremenim medijskim okruženjima osamljenost se više ne može shvaćati kao individualni emocionalni manjak, nego kao društveno kodirana i algoritamski posredovana identitetska pozicija. Kombinacijom fenomenološke interpretacije, vizualne etnografije i medijske analize – uključujući primjere iz filma (Her, Nomadland), televizijskih narativa (Black Mirror), društvenih mreža (Instagram, TikTok) i aplikacija za mentalno zdravlje – izlaganje pokazuje kako digitalna osama poprima funkciju kulturnog kapitala, emocionalne kompetencije i samoregulacije. Ovaj uvid otvara novu dimenziju za naš projekt Izolirani ljudi i zajednice u Sloveniji i Hrvatskoj, jer digitalna osamljenost potvrđuje da izolacija nije isključivo fizička ni teritorijalna. Naprotiv, digitalni prostori proizvode dinamične režime prisutnosti koji preoblikuju emocionalne ekonomije i načine pripadanja jednako snažno kao i pogranični, depopulirani ili društveno marginalizirani prostori koje istražujemo na terenu. Digitalna

izolacija stoga funkcionira kao paralelni, ali neodvojivi fenomen fizičkoj izolaciji: oboje stvaraju nove simboličke vrijednosti, nove oblike subjektivnosti i nove načine bivanja zajedno – ili odvojeno. Izlaganje tvrdi da je osamljenost u digitalnoj kulturi zapravo kulturno legitimirani oblik prisutnosti, a ne povlačenja. Emocije, slike i algoritamski obrasci zajedno konstruiraju nove identitetske registre u kojima se osama komodificira, estetizira i cirkulira kao društveno prepoznatljiv stil života. Time se otvara nova perspektiva u okviru projekta: razumijevanje izolacije kroz spoj fizičkih i digitalnih režima, koji zajedno oblikuju suvremene emocionalne krajolike i nove oblike pripadanja.

Nikolina Hazdovac Bajić

Izolacija kao strategija i iskustvo: religijski identiteti na dubrovačko-trebinjskoj granici

Na dubrovačko-trebinjskoj granici, gdje se stoljetni obrasci suživota, razdvajanja i granične ovisnosti susreću s traumama nedavnog rata, izolacija se pojavljuje kao slojevit i duboko ukorijenjen proces. Ova etnografska studija otkriva kako Srpska pravoslavna crkva (SPC) u dvama prostorno bliskim, ali povijesno, politički i emocionalno divergentnim gradovima proizvodi različite oblike religijske rezilijentnosti – oblike koji istodobno odražavaju tradicionalne modele pograničnog života i duboke pukotine nastale ratom. Granica između Dubrovnika i Trebinja funkcionira kao ambivalentan prostor: formalno čvrsta, a svakodnevno porozna; politički određujuća, ali životno premostiva. U Dubrovniku, gdje je SPC malobrojna i simbolički ranjiva, razvija se tiha, ekumenski orijentirana rezilijentnost koja njeguje suživot i osjetljivi kontinuitet u sjeni ratnog sjećanja. U Trebinju, gdje SPC djeluje kao većinska institucija, rezilijentnost poprima monumentalne i etno-nacionalno obilježene forme, materijalizirane u sakralnoj arhitekturi i ritualiziranim narativima kolektivne memorije. Ono što ovo istraživanje otkriva – i što predstavlja novu perspektivu na izolaciju u okviru našeg projekta – jest da se izolacija na ovoj granici oblikuje dvostruko: kao tradicionalna granična izoliranost, nastala povijesnim ritmovima mobilnosti i perifernosti, te kao ratom proizvedena simbolička izolacija, vidljiva u narativima sjećanja, institucionalnim strategijama i emocionalnim mapama zajednice. Izolacija se stoga ne svodi na demografiju ili geografiju. Ona se proizvodi kroz režime pripadanja, institucionalne geste, diferencijalno upravljanje memorijom i svakodnevne rituale koji određuju tko pripada, tko je “drugi”, a tko ostaje između. Religijska rezilijentnost tako postaje mehanizam upravljanja izolacijom: u Dubrovniku kroz tiho premošćivanje granica, u Trebinju kroz njihovo simboličko učvršćivanje. Ova usporedna analiza pokazuje da izolacija u pograničnim zajednicama nije statična kategorija, već dinamična praksa koja se stalno iznova proizvodi, potvrđuje i transformira na sjecištu politike, povijesti i emocionalnih pejzaža. Time se otvara nova analitička perspektiva za razumijevanje izolacije kao višeslojnog fenomena, i ključnog okvira za promišljanje svakodnevnog života na postsukobnim granicama.

Od izolacije prema krivnji: geneza (potencijalno budućeg) ERC projekta Bridging Guilt: Reconstruction of Community Life after Conflict (BRIDGUILT)

Projekt Bridging Guilt: Reconstruction of Community Life after Conflict (BRIDGUILT) izrastao je iz višegodišnjeg istraživanja provedenog u okviru projekta Isolated People and Communities in Slovenia and Croatia, u kojem je izolacija analizirana kao višeznačan, povijesno proizveden i kulturno oblikovan fenomen. Terenski rad pokazao je da se izolacija nikada ne očituje samo u prostoru – u depopulaciji, granicama ili teritorijalnim prazninama – nego se jednako snažno manifestira i afektivno, kroz šutnju, nelagodu, prekinute odnose, emocionalna povlačenja i neizgovorene povijesti. Ovaj ključni uvid otvorio je novo istraživačko pitanje koje je postalo temelj ERC projekta: koja je uloga krivnje u oblikovanju, održavanju ili premošćivanju različitih oblika izolacije? Iz tog teorijskog pomaka razvio se projekt BRIDGUILT, koji krivnju – individualnu, kolektivnu i institucionalnu – promatra kao središnji afektivni mehanizam postkonfliktnih društava bivše Jugoslavije. Polazi od spoznaje da je izolacija često rezultat nerazriješenih emocionalnih i moralnih napetosti, a ne samo demografskih ili infrastrukturnih uvjeta. BRIDGUILT stoga istražuje kako krivnja može: produbiti društvene pukotine i afektivne barijere, održavati tihe ili otvorene podjele, ali i potaknuti stvaranje mostova, transformativnih oblika bliskosti i novih konfiguracija zajedništva. Projekt se usredotočuje na situacije u kojima se krivnja pregovara, redistribuira i preoblikuje – u obiteljskim razgovorima, sudskim procesima, medijskim reprezentacijama, javnim raspravama i lokalnim komemoracijama. Analizira se isprepletenost prostorne izolacije (depopulacija, granice, periferni položaji) i emocionalne izolacije (šutnja, nelagoda, strah, neizgovorena prošlost), pri čemu nastaju složeni obrasci društvenog susreta, razdvajanja i moralne pozicioniranosti. U tom smislu ERC projekt Bridging Guilt predstavlja logičan, konceptualno nužan i epistemološki inovativan nastavak prijašnjeg projekta: dok je Isolated People and Communities razotkrivao strukture i materijalne manifestacije izolacije, BRIDGUILT prodire u njezine afektivne korijene i istražuje mogućnosti njezina premošćivanja. Time projekt otvara novi interpretativni okvir za razumijevanje postkonfliktnih društava, u kojima krivnja ne djeluje samo kao teret prošlosti, nego kao dinamičan agens koji oblikuje buduće odnose, mogućnosti pomirenja i načine zajedničkog života.